

Тыва Республиканың Барыын – Хемчик кожуунун
Хонделен муниципалдыг бюджеттиг ортумак ниити билиг школазы.

Чөшпээрээни өөредилге
талазы – биле директорнун
оралакчызы

С.З. Ортомак
«31» 08 2022 ч

Бадылааны Хонделен ортумак
ниити билиг школаның
директору

Кужугет Б.Б.
«31» 08 2022 ч.

Приказ № 224/3

АЖЫЛЧЫН ПРОГРАММА

«Литературлуг номчулга»
(эртемнин ады)

3 класс
(класс)

Неделяда шагы 2

Бүдүн чылда ниити шагы 68

Тургусканы: Кужугет Оюунза Владимировна
(башкының ады фамилиязы)

2022- 2023
(ооредилге чылы)

Тайылбыр бижик

3-кү класстың «Литературлуг номчулга» эртеминге тургускан ажилчын программаны Россия Федерациязының «Россияның Школазы» деп өөредилге-методиктиг бөлүккө, Тыва Республиканың ниити өөредилгезиниң эге школага 1- 4 класстарга тыва дыл болгаш номчулга талазы-биле күрүне стандарттарына дүүштүр, 2011 чылдың Э. Д. Ондарның 2- 4 класстарга номчулга программасына болгаш 2020 чылда үндүргени 3-кү класстарның Л.С.Кара-оолдун «Литературлуг номчулга» номунга даянып тургускан.

3- кү классты доозуп тура номчулга программанын шингээдип алганының планнаттыг түңнелдери

Личностуг (личностные результаты)

- өөредилгениң чедишкениң болурунун чылдагаанын тып билири;
- бодунун ажылын түңнөп, үнелеп билири;
- бодунун төрөөн чуртунга болгаш чонунга, ооң амыдырал-чуртталгазының хамаарылгазын шингээдип алыры;
- өске чоннарның ниити мөзү-шынарының, моральдыг нормаларының талаларын билип алыры;
- бодунун-даа, өске чоннун кижилериниң кылган эки, багай талаларының уг- шиин тып билири;
- моральдыг нормаларга болгаш этиктиг негелделерге дүүштүр аажы- чаңын таарыштырыры;
- өске кижилерниң сагыш-сеткилин, ишти-хөңүн билири болгаш олар-биле кады сагыш-човаары;
- уран-чечен культура-биле таныжып тура эстетиктиг овур –хевирлерниң кижизиттинери;
- өөредилгеже, эртем-билигже чүткүлдүү;
- долгандыр турар бойдуска хумагалыг, камныг, ынак болуру;
- аажы- чаңы моральдыг мөзү – шынарга, уjur-чурумга чагыртыры;
- өске чоннарның хамаатыларына дең хамаарылгалыг болуру.

Предметтиг (предметные результаты)

- утка болгаш дыл-домааның талазы-биле чедингир сөзүглелди пауза, интонация болгаш номчулганың темпизин барымдаалап шын, медреселдиг, аянынг номчууру;
- таныш эвес сөзүглелди номчуурунун дүргени 1 минутада 65 – 70 хире сөс;
- чогаалдың адынга болгаш аңаа чураан чуроктарга даянып алгаш, чогаалдың кол утказын тодарадып билири;
- чогаалдың темазына, кол утказына, идеязына хамаарышкан монологтарны (үзүндүлери, абзацтарны) дыңналдыр номчууру, доктаадып алыры;
- сөзүглелдин кезектерин чогаалда болуушкуннарның дес-дараалашкаан болгаш утка талазы-биле харылзааларын тодарадып билири;
- улуг эвес сөзүглелди аңгы-аңгы кезектерге чарып, кезек бүрүзүнге ат (эге) чогаадыры; башкының дузазы-биле сөзүглелдин планын тургузары база сөзүглелге болгаш ооң кезектеринге хамаарышкан айтырыгларны тургузуп билири;
- номчаан чүүлүнүн утказын делгередир болгаш кысказы-биле допчулап чугаалаары;
- уруглар библиотекасында бар номнар-биле, алфавиттиг каталог аайы-биле номнарны тып билири;

- номчаан номнарының кыска тайылбырын тургузуп билири; справочниктер, энциклопедиялар болгаш уругларнын периодиктиг журналдары- биле ажылдап билири;
 - чогаалдың кол маадырларының чугаазын, чүнү кылып турарын барымдаалап оларга үнелел бээри;
 - номчаан чогаалынга хамаарышкан бодунуң үзел-бодалын бодунуң сөстери-биле аас болгаш бижимел хевирге дамчыдып билири;
 - номчаан чогаалының эстетиктиг болгаш мөзү-шынар талазы-биле бодунуң бодалдарын чугаалап билири;
 - номчаан чогаалының кол маадырларынга болгаш чогаалды бижээн авторнуң позициязынга хамаарыштыр бодунуң үзел – бодалын бодунуң сөстери-биле аас болгаш бижимел хевирге дамчыдып билири;
 - дөмей сөзүглелдерни болгаш айтырыгларга харыыларны бижимел хевирге тургузуп билири;
 - диалогту аянын рольдап номчууру;
 - план езугаар сөзүглелди тургузуп билири;
 - хайгааралдың туннелинде бижимел чугааның хевирлерин (тодарадып бижиир, угаап-бодаар), болган болуушкуннуң чылдагаанын тодарадып тургаш, чугааларны тургузуп билири;
 - бердинген тема езугаар чогаадыгларны, номчаан номунга, көргөн кинозунга, теледамчыдылгага, сөзүглелдерниң үзүндүлеринге үнелээшकिनерни бижип билири;
 - номчаан чугаазынга шийжиткен көргүзүглерге киржири, шээжи-биле доктаадып алган шүлүктөрин, чогаалдың үзүндүлерин аянын номчуп билири;
 - бердинген чуруктар езугаар чогаадыгларны тургузуп чогаадып билири.
 - чогаалдың маадырларының бирээзиниң өмүнээзинден делгеренгей азы допчу чугаа кылып билири; чугааның сюжедин болгаш кол маадырларының болуушкуннарын улаштыр чогаадыры;
 - номчаан чогаалдарынга чуруктарны чуруп билири;
 - бөлүк- биле ажылдап тура сценарийни болгаш проектилерни тургузуп билири;
 - сөзүглелде чугула утка илередир сөстү ылгап билири; баштай иштинде номчааш, ооң соонда аянын ыткыр номчууру;
 - аас чогаалдарынын болгаш чечен чогаалдарынын хевирлери-биле (жанрлар) практиктиг таныжылга; басня, ооң онзагай талалары- биле таныжары;
 - авторнуң, кол маадырларның сөзүн, пейзажтын, маадырларның хевир дүрзүзүн, оларның чүнү кылып турарын, амыдырал-чуртталгазын тодарадып ылгап билири;
 - авторнуң кол маадырларга хамаарылгазын тодарадып, чугаалап билири;
 - жанрларны деңнеп тургаш ылгап билири (тоол – басня, тоол – тоолчургу чугаа, - тоол – чечен чугаа о. ө.);
 - аянын уран номчулганың аргаларын (деңнелге, диригжидилге, метафора) ажыглап тургаш, сөзүглелдерниң анализин кылып өөренири;
 - аналогия езугаар, аянын уран номчулганың аргаларын (деңнелге, диригжидилге, метафора) ажыглап тургаш сөзүглелдерни, шүлүктөрни чогаадып тургузуп өөренири.
- Метапредметтиг (метапредметные результаты)*
- Регулятивтиг (Регулятивные)
- бодунуң кылыр ужурлуг ажылын планап болгаш салып алган сорулгалары-биле оларны дүүштүрүп билири;

- чаа өөрөнгөн уран – чечен чугаада башкының айтып кааны езугаар чүнү кылырын сагыыры;
- өөредиглиг кылдыныгларны аас болгаш бижимел хевирге кылып билири;
- болуушкун төнчүзүндө , ооң түңнелдерин анализтеп болгаш демдээн салган соонда эдилгелерни кылып билири;
- башкы-биле демниг ажылдажыышкын үезинде чечен чогаалды өөренип шиңгээдип алырда чаа-чаа сорулгаларны салып билири;
- кылган ажылдарын ажыл үезинде болгаш ажыл соонда шын кылып турарын бот сайгарып шинчилеп билири;
- бодунуң номчулга ажылын планап билири.

Билип алыышкын (Познавательные)

- херек билиглерни словарьларны ажыглап тургаш тып билири;
- чогаалдарны болгаш ооң кол маадырларын деңнеп болгаш үнелел барымдаазын езугаар аңгылап билири;
- чогаалдың кол маадырларының сөстери, сагыш- сеткили, кылып турар чүүлдерин, аразында харылзааларын шиңгээдип алыры.
- херек билиглерни библиотекалардан, өөредиглиг литературадан болгаш Интернеттен тып билири;
- амыдыралдың болуушкуннарын, чечен чогаалдын хевирлерин, кол маадырларын деңнеп болгаш аңгылап билири;
- чогаалды сайгарып турар үеде болгаш бодунуң амыдыралыңга даянып алгаш чылдагаан айтып турар харылзааларны, логиктиг угаан- бодалын аас болгаш бижимел хевирге шын тургузуп билири;
- бердинген статья-биле ажылдап билири (статьяның кол бодалын тодарадып, планын тургузары).

Коммуникативтиг (Коммуникативные)

- бөлүккө ажылдап өөренири; бодунуң бодалындан аңгыда эжиниң үзел-бодалын база дыңнап үнелеп билири;
- түңнел үндүрерде бодунуң бодалын тайылбырлап билири болгаш эшөөоруннун үзел-бодалы- биле деңнештирип билири;
- эжинге херек медээни шын тода дамчыдып билири;
- демниг ажыл үезинде эжинге дузаны чедирери, бот-боттарын хынажып билири;
- диалог чугааны чорудуп билири;
- салдынган сорулгаларны чедип алырда чугааны шын тургузуп билири;
- салып алган сорулгаларны чедип алырда, өске кижилерниң үзел-бодалдарын база дыңнап билири;
- бөлүк-биле ажыл үезинде чогуур айтырыгларны салып билири

Программанын тургузуу

№	Темазы	Шагы	Допчузу (тургузуу)
1	Экии, Литературлуг номчулга! – 1 ш.	1 ш	3 класстын ооредилге ному биле таныжар. Торээн черинге ынак болуру.
2	Улустун аас чогаалынын биче хевирлери- Тоогу болгаш тоолчургу чугаалар Улустун аас чогаалы тоолдар Оске чоннарнын аас чогаалы	10 ш	Тыва улустун аас чогаалы, оон ужур-дузазы. Тоолдар, тогу болгаш тоолчургу чугаалар, тывызыктар, улегер домактар, дурген-чугаалар, йорээлдер, кожамыктар, хоктуг чугаалар – аас чогаалынын жанрлары. Тыва аас чогаалынын дылы, уран аргалары. Оске национал улустун аас чогаалы.
3	Ооренип оорен	3 ш	Школачы ажил-херектер, найырал, коллектив. Оюннар, оореникчилернин сагылга-чурумунга хамаарышкан мораль-этиктиг билиглер. Бодун толептиг ап билири. Бодунун болгаш оскенин уезин унелээри. Кижилерге хамаарылгазы. Ачы-буян болгаш каржы чорук. Ог-буленин чоок кижилери. Торел кижилерни хундулээр езулалдар болгаш ужурлар.
4	Чылдын уелери	16 ш	Чылдын уелери деп чул? Чылдын уелеринин аайы-биле бойдуста оскерлииишкиннер, болуушкуннар, дириг амытаннарнын болгаш унуштернин амыдыралы, кижилернин ажил-ижи. Чылдын уелеринин тус-тузунда ылгавыр демдектери. Чылдын ангы-ангы уелеринде бойдустун чурумалынга уругларнын хамаарылгазы, бодалдары. Чечен чогаалдын уран-чечен аргаларынын дузузы-биле бойдустун чурумалын бижип коргузери. Куштар – бистин оннуктеривис. Чанар болгаш кыштаар куштар. Чылдын уелеринге болгаш бойдустун болуушкуннарынга хамаарышкан тыва чоннун ужурлары болгаш сагылгалары.

			Шагаа.
5	Эки кылган ажыл-элеп читпеса алдар-	3 ш	Кижинин амыдыралынга куш-ажылдын ужур-дузазы. Куш-ажыл болгаш торээн чурт. Куш-ажылдын кижилери. Оларны хундулээри. Уругларнын шыдапкы дег куш-ажылы. Ону кузелдии-биле кылыксаар, анаа чуткулдуг болуру. Куш-ажыл – амыдыралдын ундезини.
6	Хоктуг ужуралдар, солун болуушкуннар-	2ш	Болган болуушкуннар, ужуралдар
7	Бойдустун чажыттары-Бойдуска хумагалыг болуулу!	6	Кижиге – чернин ээзи. Торээн чернин бойдузунга, оон дириг амытаннарынга, унуштеринге, арга-арыыга кижинин хамаарылгазы, сагыш човангыр, хумагалыг болуру. Бойдушту дамчыштыр эстетиктиг чараш аажы-чанга, толептиг мозу-будушке, куш-ажылга, патриотчу чорукка, уругларны кижкзидери.. Бойдус камгалалынын хоойлузу. Кызыл дептер. Экологтуг корум-чурумну сагыыры. Ондактыг таварылгалардан оваарымчалыг болуру. Орт-халап айыылдарынын дурумнерин сагыыры. Торээн бойдузунга тыва кижинин онзагай хамаарылгазы болгаш сагыыр ужурлары.
8	Авторлуг тоолдар –	4 ш	Авторлуг тоолдар деп чул. Ужур утказы
9	Торээн чуртум камгалакчылары –	3 шак	Февраль 23 – Ада-чурт камгалакчыларынын хуну.
10	Улус аразындан ие караа чымчак-	3 ш	Март 8 – Бугу делегейнин херээженнер хуну.
11	Бистин бичии оннуктеривис-	2 ш	Номчаан чогаалынын утказын янзы-буру аргаларны ажыглап, эдерти чугалаар. Чогаадыгнын хевирлерин катаптаар, бодун планы тургузуп тургаш чогаадыгны бижиири.
12	Ойнаксанчыл оюннарым	2 ш	Оюн удээн чугаа дугайында билиг Шулуку аянныг номчуур, оларнын иштинден деннелгелерни, кандыг хевирнин аяннажылгазы-дыр тодарадып

			тывар Басня дугайында билиг.Басняларны аянныг номчуур, оларнын иштинден деннелгелерни, кандыг хевирнин аяннажылгазы-дыр тодарадып тывар
13	Кижн болуру чажындан	3 ш	Номчаан чогаалынын утказын янзы-буру аргаларны ажыглап, эдерти чугалаар. Чогаадыгнын хевирлерин катаптаар, бодун планы тургузуп тургаш чогаадыгны бижиири.
14	Чонум чаагай ёзу-чанчылдары-	3 ш	Тыва чоннун амыдыралчы сагылгалары, ужурулары, езулалдары, байырлалдары, оюн-тоглаазы.Чоон чук улузунун календары. Чылдын ады болгаш олуду. Тос менги. Чеди-хаан – Долаан бурган. Тоогу болгаш тоолчургу чугаалар. Тыва – мээн торээн черим. Тыва Республиканын ыдык ыры, сулдези,тугу.Торээн черивистин бойдузу, тоогузу, чону. Тывада тураскаалдыг черлер. Кожууннар болгаш оларнын топтери,кодээнин ажил-ижи.
15	Ниити катаптаашкын	6 ш	Ооренген чуулдерни катаптап алган билиглеринын шын бадыткаар.
	Ниити	68 ш	

Календарь тематиктиг планы

№	Темазы	Шагы	Онаалга	Ай,хуну (план)	Ай,хуну (факт)	Эдилге
Экии, Литературлуг номчулга! – 1 ш.						
1	Моорей « Уганныглар, сагынгырлар». Е. танова Тыва черге йорээл	1	Шулукту шээжи биле ооренир	6.09		
Улустун аас чогаалынын биче хевирлери- 2 ш						
2	Тывызыктар. Улегер домактар	1	5 тывызык бижиир. 3 улегер домак ооренип алыр	8.09		
3	Оюн удээн чугаалар. Узун тыныш	1	Ог арын 18	13.09		
Ооренип оорен- 3 ш						
4	Акырмаа биле ийи с. Сурун-оол	1	Ог арын 22	15.09		
5	Бодалга бодааным	1	Ог арын 25, номчуур утказын чугаалаар	20.09		
6	Ийи 2. Е танова. Эдилелдин ээзинде.	1	Шулукту шээжи- биле ооренир	22.09		
Чылдын уелери. Тодуг-догаа кузумейни – 4 ш						
7	Куску аргага. О. Саган- оол	1	Номчуур	27.09		
8	Кайгамчыктыг картошканы Э Кечил- оол	1	Ог арын 34	29.09		
9	Кыштын тыныжы. Ч. Ондар.	1	Шулукту шээжи- биле ооренир	4.10		
10	Чугаа сайзырадылгазы Чогаадыг « Алдын кузум»	1	Бижээн чогаадынг унелел бижиир.	6.10		
Эки кылган ажил-элеп читпес алдар- 3 ш						
11	Шартылаа биле кымыскаяк. Ю.Кюнзегеш	1	Ог арын 37	11.10		
12	Ажыл. Ю.Кюнзегеш	1	Шулукту шээжи- биле ооренир	13.10		
13	Арзалан биле пар. О Сувакпит. Салаалар. О Сувакпит	1	Аянынг номчулга	18.10		

Хоктуг ужуралдар, солун болуушкуннар- 2ш						
14	Мыйыт К-Э. Кудажы	1	Ог арын 46	20.10		
15	Класстан дашкаар номчулга Ууттунмас тоорук . С. Сюрюн-оол	1	Бойдус чурумалын шээжи-биле ооренир	25.10		
Бойдустун чажыттары-3 ш						
16	Алдын шынаа. М. Пришвин	1	Ог арын 51	27.10		
17	Чогум чул ол, уруглар? С .Комбу. Хек. С. Сюрюн- оол	1	Шулукту шээжи- биле ооренир	8.11		
18	Кушкаштарнын медээзи. Г. Скребицкий	1	Ог арын 56	10.11		
19.	Чогаадыг. « Бойдушту камгалаалы!»	1		15.11		
Чылдын уелери. Аккыр харлыг кыжым -4 ш						
20	Кыш. Б. Ховенмей	1	Чурукка кыска чогаадыг бижиир арын 57	17.11		
21	Кыштын шулукчузу М. Кенин-Лопсан	1	Шулукту шээжи- биле ооренир	22.11		
22	Кыш. А. Пушкин. Харжыгаш. М. кенин- Лопсан	1	Аянын номчулга	24.11		
23	Ак кодан. Л. Толстой Соок –Ирей. Л. Чадамба	1	Шулукту шээжи- биле ооренир	29.11		
Бойдуска хумагалыг болуулу!- 3 ш						
24	Оскус ангыр. М. Кенин- Лопсан	1	Ог арын 67	1.12		
25	Хурээлелди камгаланар!. Ч. Кара-Куске. Эмнеп алган. О. Сувакпит	1	Шулукту шээжи- ибле ооренир	6.12		
26	Чогаадыг. «Куштарнын оннуктери болуул!»	1	Бижээн чогаадыынга чурук чуруур	8.12		
Авторлуг тоолдар – 4 ш						
27	Сагынгыр куске. С Пюрбю. Угаанныг куске. С. Маршак.	1	Ог арын 77	13.12		
28	Кажар диин.Оптуг Чыккылаа С. Пюрбю	1	Ог арын 80	15.12		
29	Бодаган. Т. Кызыл-оол	1	Номчуур утказын	20.12		

			чугаалаар			
30	Класстан дашкаар номчулга. Багай чанчыл. Т Кызыл-оол	1	Аянныг номчулга	22.12		
Торээн чуртум камгалакчылары – 3 шак						
31	Шолалатканым. Э. Кечил- оол	1	Ог арын 89	27.12		
32	Ийи алышкы. А. Барто	1	Ог арын 90	29.12		
33	Бистин толевилеливис « Бистин ачаларывыс- Ада- чуртувустун камгалакчылары».	1	Проектини кууседир	10.01		
Улус аразындан ие караа чымчак- 3 ш						
34	Ием холу. Б. Ховенмей.	1	Шулукту шээжи- биле ооренир	12.01		
35	Ававыс чокта. С. Тока	1	Номчуур, ог арын 95	17.01		
36	Ава созун дыннаваска. Э. Кечил-оол.	1	Аянныг номчулга	19.01		
Чылдын уелери. Хоглуг чазым- 2 ш						
37.	Онза уе. О. Саган-оол Часкы тарылга. Л. Чадамба	1	Чогаадкчы ажил арын 100	24.01		
38	Чурукка чогаадыг. Хоглуг чазым.	1	Ччогаадагнын утказынга чурук чуруур	26.01		
Улустун аас чогаалы. Тоолдар- 3ш						
39	Чыраа кулун.	1	Ог арын 105	31.01		
40	Хам Бору биле Шинчээчи бору	1	Ог арын 110	2.02		
41	Хараган бажында дук.		Номчуур	7.02		
Бистин бичии оннуктеривис-2 ш						
42	Мени таныыр. К. Ондар. Сайдаяк. С. Комбу.	1	Ог арын 111 Шулукту шээжи- биле ооренир	9.02		
43	Оол биле кушкаш. Элик оглу О Саган-оол.	1	Эдерти чугаалаар	14.02		
Тоогу болгаш тоолчургу чугаалар- 3 ш						
44	Дуза дилээн адыг. (тоогу чугаа)	1	Ог арын 120	16.02		
45	Аскыр Дагаа чуге дан бажында алгырап апарганыл? Тоолчургу чугаа	1	Ог арын 121	21.02		

46	Дээлдиген уну. Тоолчургу чугаа	1	Ог арын 122	28.02		
Ойнаксанчиг оюннарым- 2 ш						
47	Чылгылаар мен. Чунгу. Ч. Кара -Куске.	1	Шулукту шээжи- биле ооренир	2.03		
48	А. Шоюн Таныжылга.	1	Ог арны 127	7.03		
Киж болуру чажындан- 3 ш						
49	Класстан дашкаар номчулга. Шериг-оолдун олчазы. С. Сюрюн-оол	1	Номчуур, план аайы биле эдерти чугаалаар	9.03		
50	Алышкылар. Ч. Кара-куске.	1	Ог арын 132	14.03		
51	Чаан болгаш Моська. И. Крылов. Ошку биле Бору Л. Тостой	1	Басняны шээжи – биле ооренир	16.03		
Оске чоннарнын аас чогаалы- 2ш						
52	Бят чок крокодил (Кхмер тоол)	1	Ог арын 136	21.03		
53	Ийи элчиген. (Кыргыз улустун тоолу)	1	Ог арын 138	23.03		
Чонум чаагай ёзу-чанчылдары- 3 ш						
54	Танды кежии. К-Э Кудажы	1	Чурук чуруур номчаан чогаалынга и	4.04		
55	Мунгашталган балыктар. М. Кенин-Лопсан.	1	Ог арын 143	6.04		
56	Артыш. Е. Танова.	1	« Ыраажы болук» деп моорейге белеткенир	11.04		
Чылдын уелери. Чараш чайым – 6ш						
57	Каас уе. Л. Чадмба	1	Шулукту шээжи- биле ооренир	13.04		
58	Чодураа. С. Сюрюн-оол	1	Ог арын 147	18.04		
59	Чайлагга. С. Сарыг-оол	1	Ог арын 149	20.04		
60.	Солун чайым.Э. Кечил-оол	1	Шулукту шжжэи биле оорен	25.04		
61	Чогаадыг. « Чараш чайым»	1	Чурук чуруур.	27.04		
62	Проект « Чай»	1	Проект кылып доозар	2.05		
Ниити катаптаашкын- 6 ш						
63,	Бистин толевилеливис	2	Проектини	4.05		

64	« Мээн ынак чогаалчым».		кылып кууседир	11.05		
65	Номчулга хыналдазы.	1	Номчуур.	16.05		
66	Чогаадыг. « Мээн ынак чогаалым».	1	Ынак чогаалынын биографиязынга дыннадыг кылыр	18.05		
67	Тест	1	Ооренген чуулдерин катаптаар	23.05		
68	Ниити катаптаашкын	1	Чайгы онаалгалар	25.05		

Ажылчын программанын эдилгелери

[illegible]

